

Veikart for bærekraftig utvikling i folkebiblioteket

Forord

Folkebibliotekene har en unik mulighet til å forankre bærekraftsmålene i folks hverdagsliv og bevissthet. Bibliotekene kan gi innbyggerne dette felles «språket» og kunnskap om hvilken endring som må til for å sikre et godt samfunn nå og for kommende generasjoner.

I tillegg skal bibliotekene, som alle andre, utvikle organisasjonen sin i en bærekraftig retning.

Mange bibliotek startet med arrangement knyttet til bærekraftsmålene straks de ble vedtatt, så dette veikartet håper vi kan være til hjelp for å strukturere arbeidet med bærekraftsmålene i en handlingsplan/utviklingsplan eller være til motivasjon for de som ikke er i gang.

Vi skisserer i veikartet en utviklingsmetode med FNs 17 bærekraftsmål som «vardesteiner». Metoden er sirkulær, dvs at handlingsplanen/utviklingsplanen bør vurderes og eventuelt revideres årlig.

Utvalg for bærekraft i Norsk bibliotekforening

- Karianne Aam
- Per Eide
- Henriette Stoltz
- Kristine Mesgrahl
- Mari Lundevall
- Berit Skillingsaas Nygård

Skien bibliotek

- Henriette Stoltz

Med denne metoden ønsker vi også å vise vei til tidligere prosjekt som er gjennomført med midler fra Nasjonalbiblioteket. Blant annet er samskaping en svært sentral del av metoden, og vi ønsker å motivere til å skape et bærekraftig bibliotek sammen med aktuelle bidragsyttere, brukere (og ikke-brukere) av biblioteket og med lokale politikere. I samskapingen vil bibliotekene få ny viten og nye samarbeidspartnere, noe som vil føre til at flere får eierskap til bibliotekene i sin kommune.

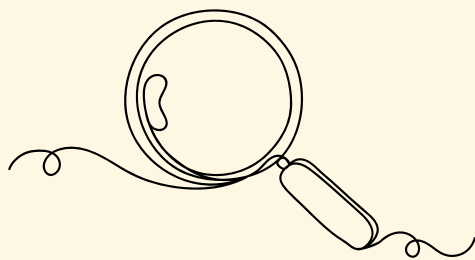
Danmarks Biblioteksforenings arbeid med bærekraftsmålene har vært til stor inspirasjon, så takk for samtalen og refleksjonene.

Metoden har vært til utprøving hos folkebibliotekene i Malvik og i Skien. Trondheim folkebibliotek og Lillestrømbibliotekene har vært referansebibliotek underveis. En stor takk til de fire.

Lykke til med videreutviklingen av biblioteket!

Innhold

Om bærekraftsmålene og bibliotek	4
Veikartet	10
— Utviklingssirkel som metode	11
— Biblioteket som kunnskapsformidler	12
— Det fysiske biblioteket	13
— Biblioteket som tilrettelegger	14
— Bibliotekets indre liv	15
Metodebeskrivelse	16
— Trinn 1 – gi kunnskap	17
— Trinn 2 – beskrive og evaluere	18
— Trinn 3 – gjennomføre samskapingsverksteder	19
— Trinn 4 – utarbeide en plan	20
— Trinn 5 – gjennomføre planen	22
Verktøykasse	23

Om bærekraftsmålene og bibliotek

Om bærekraftsmålene

Bærekraftsmålene består av 17 mål og 169 delmål, og ble vedtatt i FNs generalforsamling i 2015.

FN selv oppsummerer arbeidet med de 17 målene slik:

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å imøtekomme dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov.

Bærekraftsmålene er delt inn i de tre dimensjonene **klima/miljø**, **sosial bærekraft** og **økonomisk bærekraft** og det er ønskelig at bibliotekene har en holistisk tilnærming. Det betyr at en må se alle målene i sammenheng – alt henger sammen med alt, helheten er større enn summen av delene.

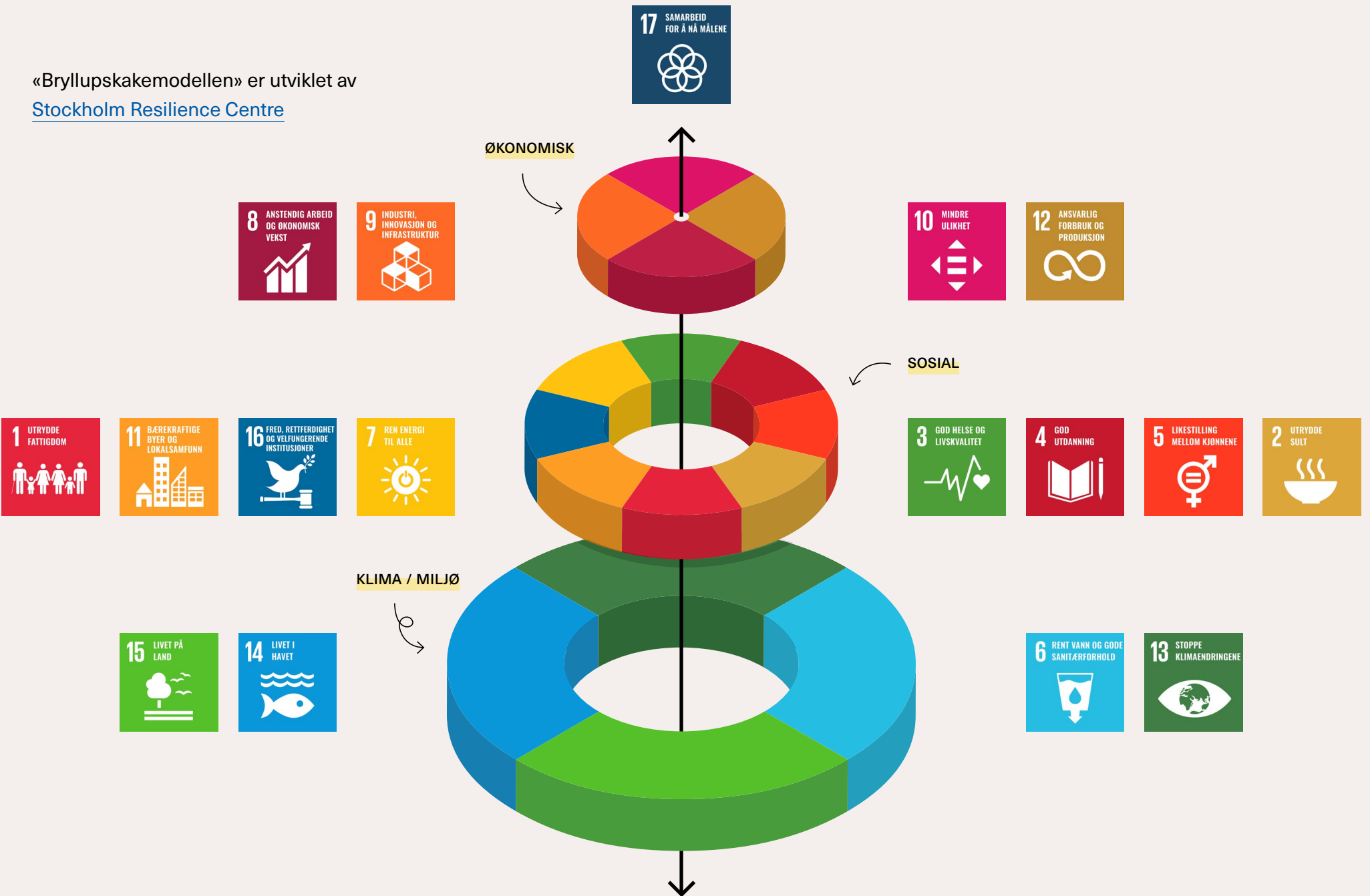
Bibliotekene kan lett kombinere mål fra alle de tre dimensjonene, for eksempel: Ved å arrangere et reparasjonsverksted vil de som deltar få ny kunnskap, nye bekjente og mulighet til å redusere forbruket. Samtidig hender det at enkelte mål står i motsetning til hverandre og biblioteket vil kunne løfte slike dilemma i debatter eller med et foredrag.

FNs mål er at bærekraftsmålene skal være nådd innen 2030.

Bibliotekets Fiksefestival tilbyr reparasjon av klær.
Foto: Trondheim folkebibliotek

«Bryllupskakemodellen» er utviklet av
[Stockholm Resilience Centre](#)

I Norge ble målene konkretisert i [Stortingsmelding 40 2020–2022](#). Her peker nasjonale myndigheter på regionale og lokale myndigheter som viktige drivkrefter i arbeidet. Folkebibliotekenes rolle er ikke konkretisert i stortingsmeldingen, men i dokumentene [Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030](#) og i veiledningen [Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023–2027](#) understrekes det at bærekraftsmålene skal være et politisk hovedspor og en viktig del av grunnlaget for samfunnsplanleggingen i kommunene og fylkene.

For første gang nevnes kunst og kultur spesifikt som aktør i arbeidet med å realisere bærekraftsmålene: «Et variert og inkluderende kulturliv bidrar til å skape levende lokalsamfunn og et godt liv for den enkelte. Kunst og kultur, idrett og øvrig frivillighet bidrar til sosiale fellesskap og gjør lokalsamfunn mer attraktive. Det er viktig at det i planleggingen avsettes tilstrekkelige arealer for kulturutøvelse, idrett og øvrig frivillighet, og at disse behovene ses i sammenheng.»

Biblioteket gir alle gode, felles opplevelser.
Foto: Trondheim folkebibliotek

I 2021 kom [veikartet for kunst- og kulturområdet](#) som også er relevant for bærekraftsarbeidet i bibliotekene.

Den nasjonale [bibliotekstrategien](#) (s. 8) slår fast at bibliotekene, som jo befinner seg i skjæringspunktet mellom kultur, utdanning og livslang læring, folkehelse og sosialt arbeid, har et godt utgangspunkt. Strategien ble [utvidet til 2025](#) og har blant annet et nytt punkt om formidling av tilbud til mennesker med funksjonsnedsettelse og et punkt om å følge opp leselyststrategien.

I [KUDs budsjettsproposisjon for \(2023–2024\), kapittel 10](#) har regjeringen pekt på folkebibliotekenes mulighet i bærekraftsarbeidet: «Med 23 millioner besøkende bare i folkebibliotekene, har biblioteksektoren en unik mulighet til å nå befolkningen med kunnskap [...] og bidrar derfor til at alle skal kunne tilegne seg nødvendig kompetanse om bærekraftig utvikling, jf. delmål 4.7.»

Biblioteket lar deg frakte deg selv og pakkene dine gratis med eltransportsykkel. Foto: Trondheim folkebibliotek

Internasjonalt har både [IFLA](#) og [EBLIDA](#) hatt fokus på bibliotekenes arbeid med bærekraftsmålene. Blant annet har de to organisasjonene utviklet et [manifest](#) i forbindelse med EU-valget i 2024. Målet var å gjøre EU-landene bevisste på at bibliotekene kan ta en viktig rolle i omveltningen som må til framover.

Alle land rapporterer på bærekraftsmålene og status publiseres i *Sustainable Development Report*. Hvert land har egne profiler, også [Norge](#).

Kort oppsummert meldes det om at Norge har betydelige utfordringer på bærekraftsmål 1, 2, 4, 6, 10, 12, 14 og 15.

SDG dashboard og trender

Kilden er fra 2024:

[Sustainable Development Report – Norway](#)

Status pr. 12.12.24

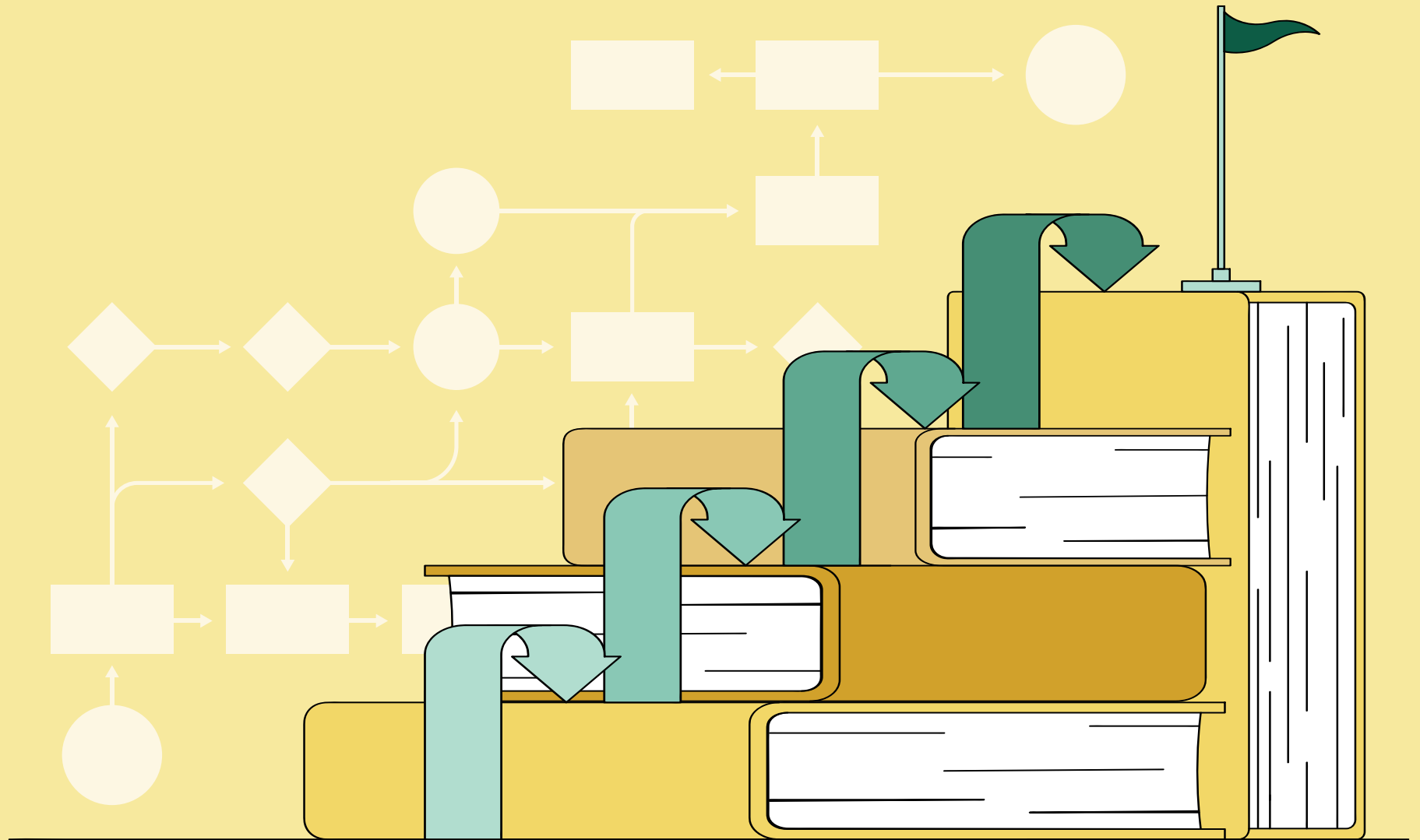
↑ På rett spor eller opprettholder måloppnåelse

↗ Utfordringer gjenstår

→ Betydelige utfordringer gjenstår

↓ Store utfordringer gjenstår

Veikarttet

Utviklings- sirkel som metode

Når hvert enkelt bibliotek skal utvikle biblioteket med bærekraftsmålene som retningsviser, bør arbeidet ses på som en metode som sikrer jevnlig evaluering og revidering av arbeidet som gjøres.

Metoden har fire utviklingsområder:

1. Biblioteket som kunnskapsformidler
2. Det fysiske biblioteket
3. Biblioteket som tilrettelegger for ulike samarbeidspartnere
4. Bibliotekets indre liv

Biblioteket kan arrangere ulike måter å gi kunnskap om bærekraftsmålene på. For eksempel debatter, refleksjonsgrupper, foredrag og læringsverksteder. Gjerne i samarbeid med andre. Foto: Getty Images

Biblioteket er mulighetens verden. Før var kortkatalogen fylt med kort over bibliotekets bøker, nå finner en frø for å kunne dyrke egen mat. Foto: Trondheim folkebibliotek

Biblioteket som kunnskapsformidler

En av bibliotekenes primære oppgaver er å gi ny kunnskap til alle livet gjennom, og kunnskap om bærekraft bør gis på ulike måter. Mange bibliotek arrangerer ulike verksted for å gi ny kunnskap. Denne formen for kunnskapsdeling vil også øke muligheten for å bygge broer og nye vennskap på tvers i en kommune eller et nabolag.

Eksempler på områder som biblioteket kan jobbe med:

- Tilby en relevant og oppdatert samling av litteratur.
- Gi god veiledning i kunnskapssøk på alle plattformer. Målet er å gi innbyggerne bedre forutsetninger for å delta i den offentlige samtalen og i debatter.
- Gi dataopplæring til de som er digitalt utenfor.
- Bruke bibliotekrommet og uteområdene til utstillinger.
- Arrangere ulike måter å gi kunnskap om bærekraftsmålene på. For eksempel debatter, refleksjonsgrupper, foredrag og læringsverksteder. Gjerne i samarbeid med andre.
- Lage temautstillinger.

Inspirasjon

Barn og unge

[Fiskene som slår røtter](#)

[Framtidens frøbibliotek](#)

Alle

[Energi og klima – nytten av lokale tiltak](#)

[Lokalhistoriske vandringer](#)

Biblioteket må være tilgjengelig for alle og ha en innredning slik at alle finner «sin» plass og føler seg velkomne. Foto: Getty Images

Det fysiske biblioteket

Skal bibliotekene fungere som møteplasser for innbyggerne er det viktig med en sentral plassering. Biblioteket må være tilgjengelig for alle og ha en innredning slik at alle finner «sin» plass og føler seg velkomne.

Bibliotekene kan utnyttes som utstilling for gode eksempler på gjenbrukte og oppsirkulerte møbler og for å vise fram gode, solide lokalproduserte møbler.

Eksempler på områder som biblioteket kan jobbe med:

- Velge primært gjenbruk eller gamle møbler, som er oppsirkulert, ved behov for ekstra møbler/utstyr.
- Velge produkter med lavt CO₂-utslipp (kortreist/lokalprodusert).
- Utvikle bibliotekene slik at de blir trygge å være i, også mens biblioteket er meråpent.
- Sikre at samlingen speiler et mangfoldig samfunn.
- Være en pådriver for at biblioteket forblir et trygt, inkluderende og tilgjengelig offentlig rom. Nye bibliotek bør plasseres sentralt i kommunen.

Inspirasjon

[Kampagne: Biblioteket som kulturhub](#)

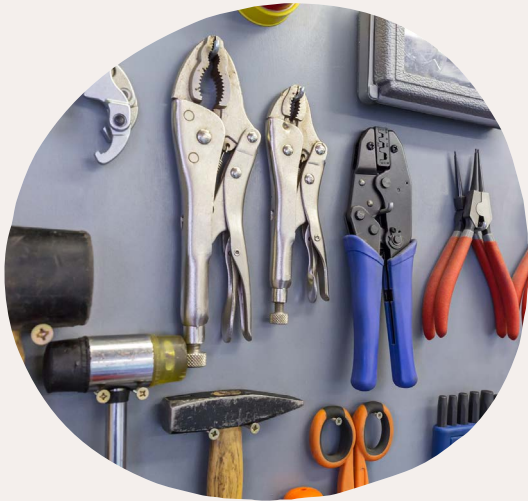
Universell utforming

[Rapport fra Fylkesbiblioteket i Akershus, Buskerud og Østfold](#)

Demobibliotek/pop-up

[Sommarbibliotek](#)

Kanskje kan biblioteket samarbeide med andre for å få gitt tilbud om lån av for eksempel verktøy og sportsutstyr? Foto: Getty Images

Biblioteket lærer deg å reparere klærne og tingene din selv. Foto: Trondheim folkebibliotek

Veikart for bærekraftig utvikling i folkebibliotekene

Biblioteket som tilrettelegger

En viktig del av metoden er samskaping. Samskaping kan skje ved å utvikle felles arrangementer eller tilbud sammen med andre interessenter. Alle parter må møtes som likeverdige deltakere.

Flere bibliotek har valgt å samarbeide med andre organisasjoner, for eksempel BUA og kommunens avdeling for miljø og klima for å tilby deling av bl.a. sportsutstyr og verktøy.

Eksempler på områder som biblioteket kan jobbe med:

- Invitere samarbeidspartnere til å holde arrangementer, for eksempel kommunale enheter, lag og organisasjoner, statlige og fylkeskommunale enheter og næringsliv.
- Innrede biblioteket slik at scene/sal/teknisk utstyr lett kan omorganiseres.
- Vurdere å samarbeide med andre for å få gitt tilbud om lån av for eksempel verktøy og sportsutstyr.

Mens sykkelen får nye dekk, får løpeskoene litt pleie. Foto: Trondheim folkebibliotek

Utviklings sirkel som metode

Hvor bærekraftig er biblioteket i seg selv?
Foto: Getty Images

Bibliotekets indre liv

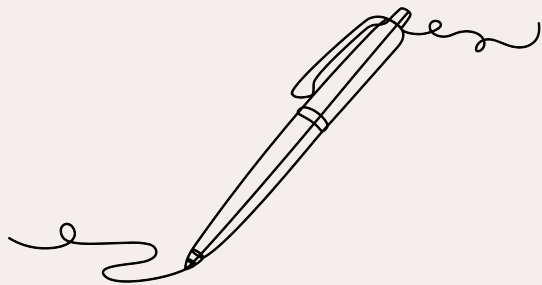
Bærekraftsarbeid innebærer også å se på hvor bærekraftig biblioteket er i seg selv. Mange bibliotek er miljøsertifisert og kan bruke tiltak og tall fra sertifiseringen til å bedre bibliotekets eget fotavtrykk og komme nærmere bærekraftsmålene.

Eksempler på områder som bibliotet kan jobbe med:

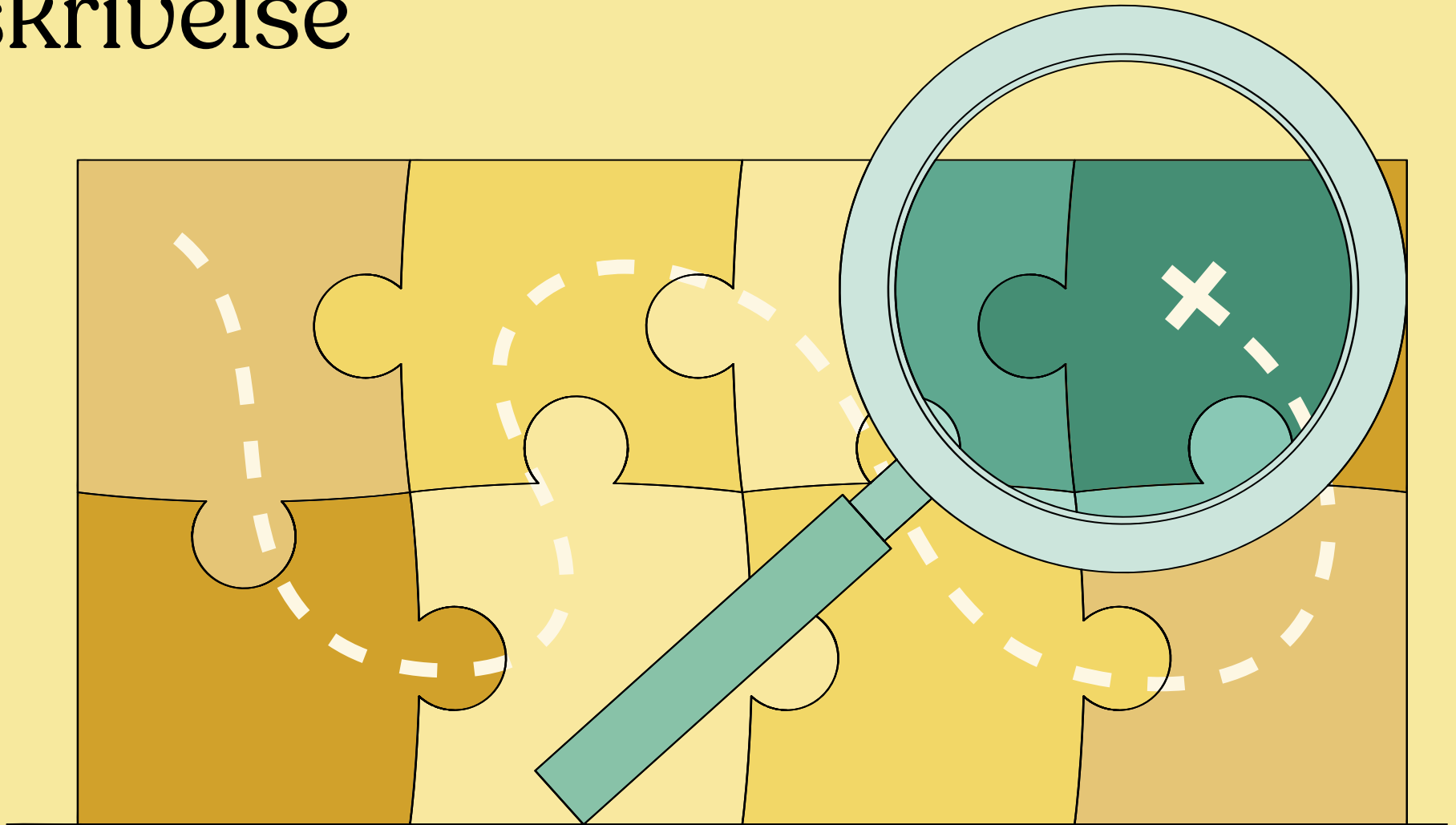
- Lik lønn for likt arbeid.
- Effektiv bruk av bibliotekets ressurser (fange tidstyver).
- Bidra til at fjernlån transporteres effektivt.
- Benytte bibliotekets innkjøpsmakt til å velge miljøvennlige produkter.
- Kunnskapspåfyll for personalet.
- Oppfordre til bruk av kollektivtransport.
- Tilby sykkelparkering/ verksted med verktøy.
- Redusere energiforbruk.
- Redusere plastbruk, for eksempel redusere plasting av bøker og plastglass under arrangement.

Biblioteket oppfordrer til og legger til rette for at de ansatte kan sykle, gå eller reise kollektivt til og fra jobb (i kommuner der det er mulig).
Foto: Getty Images

Metode- beskrivelse

Trinn 1

Gi personalet og samskaperne kunnskap om bærekraftsmålene

Biblioteket lærer deg hvilken sopp du kan spise og hvilken du bør holde deg unna. Foto: Annelaug Marie Sørhaug

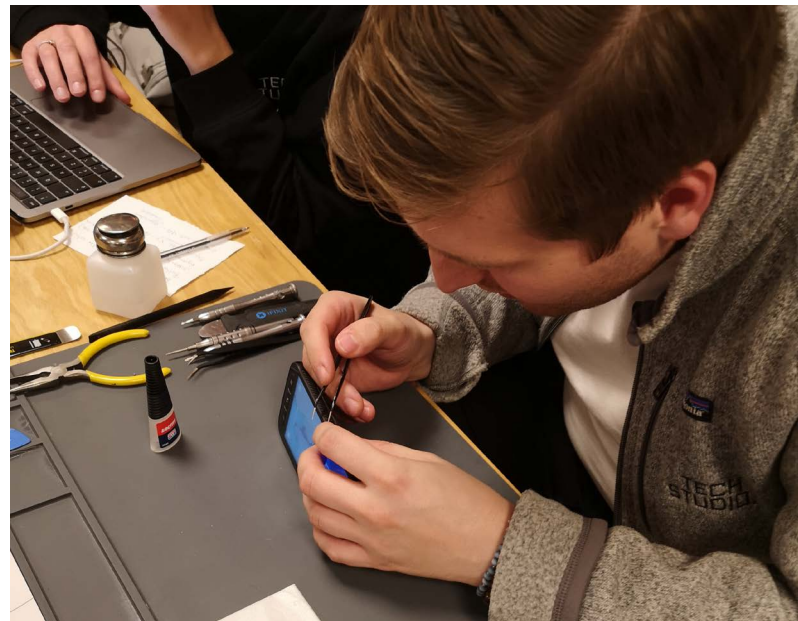

Alle må stille med grunnkunnskap om bærekraftsmålene.

Denne kunnskapen vil en få ved å lese om [bærekraftsmålene](#) på FN-sambandets nettside eller ved å gjennomføre KS sitt [kurs](#).

Hvem skal delta i arbeidet?

— Alle

På fiksekafé kan du lære hvordan du reparerer elektronisk utstyr. Foto: Trondheim folkebibliotek

Trinn 2

Beskrive og evaluere det som allerede er gjort på bærekraftsområdet i biblioteket

Biblioteket låner ut bøker der du er.
Foto: Trondheim folkebibliotek

Veikart for bærekraftig utvikling i folkebibliotekene

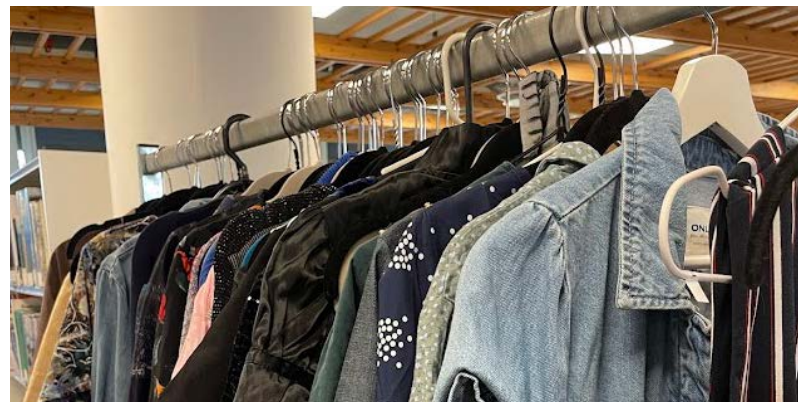
På trinn 2 gjennomføres en personalsamling hvor målet er å finne ut hva som allerede foregår på biblioteket i dag.

Oppsummeringen vil vise at det foregår mye allerede og bør inngå i utarbeidelse av bibliotekets årsplan/handlingsplan (se trinn 4). I tillegg bør en finne ut hvilke bærekraftsutfordringer som må løses i den enkelte kommune, enten med bakgrunn i kommunens klima- og miljøplan eller i samarbeid med den avdelingen/personen i kommunen som har ansvaret for klima og miljø.

I denne [lenken](#) finner du eksempler på tiltak som er gjennomført i norske bibliotek.

Hvem skal delta i arbeidet?

- Alle ansatte og gjerne også leder for nivået over (ofte kultursjef).

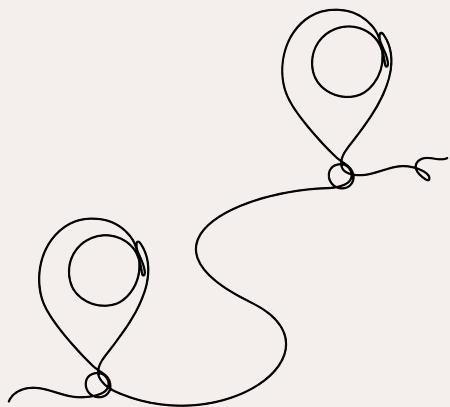

På klesbyttedag på biblioteket kan du bytte dine gamle klær med nye gamle klær.
Foto: Trondheim folkebibliotek

Trinn 2 – Gi personalet og samskaperne kunnskap om bærekraftsmålene

Trinn 3

Gjennomføre samskapingsverksteder

Videreutvikling av biblioteket bør gjøres sammen med aktuelle samarbeidspartnere (eks. næringsliv/lag og organisasjoner/kommunale enheter/ressurspersoner), de som bruker biblioteket og de som potensielt vil bli brukere.

I tillegg er dette en mulighet for politikere til å komme med sine tanker og ideer ved å gjennomføre politiske verksted.

Når vi skal samskape er det viktig å møtes likeverdig, hvor en sammen (re)definerer og (re)designer biblioteket med bærekraftsmålene som veivisere. Samskaping kan foregå på ulike plan, fra å utarbeide handlingsplanen sammen til å programmere ulike arrangement sammen.

Vi anbefaler å benytte [Startpakke for samskaping](#) som er utarbeidet av fylkesbibliotekene i Innlandet, Viken (nå Fylkesbiblioteket i Akershus, Buskerud og Østfold), Rogaland og Troms og Finnmark. Her kan en finne en [ressursperson](#) fra fylke- eller folkebibliotek som kan være en støtte.

Hvem skal delta i arbeidet?

- Biblioteksjef/bærekraftsansvarlig og gjerne representanter fra det øvrige personalet
- Samarbeidspartnere
- Innbyggerne, både de som er aktive brukere og ikke-brukere
- Lokale politikere/styrer (politisk verksted)

Trinn 4

Utarbeide en handlingsplan/årsplan/utviklingsplan

Biblioteket lar deg lytte til ny kunnskap.
Foto: Annlaug Marie Sørhaug

Utarbeide en tidsavgrenset handlingsplan for biblioteket.
Alle forslag som har kommet inn skal vurderes og prioriteres.

I snart 240 år har vi hatt bibliotek i Norge som har og har hatt ett hovedmål – å gi alle tilgang til kunnskap livet gjennom. Kunnskapsdeling og bærekraftsmål 4 vil derfor være bibliotekenes viktigste oppgave også i arbeidet knyttet til bærekraftsmålene.

Handlingsplanen bør ha en struktur som fanger opp følgende punkt:

- Tidspunkt for gjennomføring
- Utfordring
- Tiltak
- Ansvarlig
- Hvilket bærekraftsmål er tiltaket knyttet til?

Eksempel:

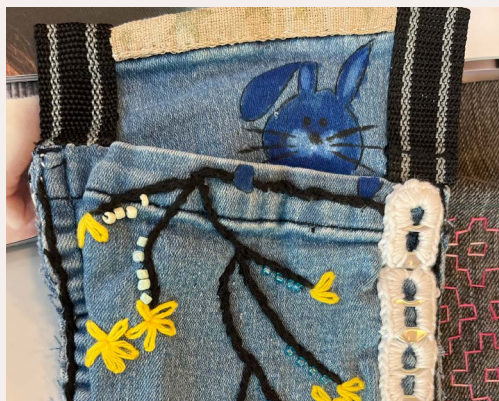
Tidspunkt	Utfordring	Tiltak	Ansvarlig	Bærekraftsmål
17.10.	For høyt forbruk av plast	Syverksted for å sy egne bærenett	NN	4 og 12

Handlingsplanen bør være en integrert del av bibliotekets utviklingsplan/alternativt kan handlingsplanen ses på som bibliotekets utviklingsplan.

Hvem skal delta i denne delen av arbeidet?

- Alle ansatte – biblioteksjef følger opp med forankring i medbestemmelsesmøter, i arbeidsmiljøutvalg og med nivået over biblioteksjef.

Biblioteket lærer deg å skjule hull i buksa di.
Foto: Malvik bibliotek

Noen bibliotek låner ut symaskiner til hjemlån eller i biblioteklokale. Foto: Malvik bibliotek

Trinn 5

Gjennomføre planen

Det siste punktet i utviklingssirkelen er å teste ut tiltakene i handlingsplanen. Handlingsplanen bør være tidsavgrenset og i slutten av perioden bør tiltakene evalueres og ny plan for neste periode utarbeides.

Bibliotekene kan nå velge å forplikte seg ved å underskrive [The Green Libraries Manifesto](#), et manifest som er utviklet i England (dette manifestet er kun knyttet til klima/miljø).

Kokkekurs av restemat på biblioteket.
Foto: Trondheim folkebibliotek.

Biblioteket tilbyr en felles læringsarena for voksne og barn. Her er det livet i Trondheimsfjorden det læres om. Foto: Malvik bibliotek

Verktøykasse

[Finn bærekraftsforskning](#)

[Bærekraftsbiblioteket](#)

[Lær å bruke Bærekraftsbiblioteket](#)

[Søk&skriv](#)

[Lek og læring i biblioteket](#)

[Undervisningsopplegg fra FN-sambandet](#)

[Avsluttede prosjekter som er
finansiert av Nasjonalbiblioteket](#)

[Fiskene som slår røtter](#)

[Samarbeid på tvers](#)

[Grenseløse muligheter – samarbeid
gjennom biblioteksystem](#)

[Energi og klima – nytten av lokale tiltak](#)

[Lokalhistoriske vandringer i Froland](#)

[– fysiske og digitale turer](#)

[Framtidens frøbibliotek](#)

[Sommarbibliotek](#)

[Lån en forsker](#)

[Bærekraftslaben](#)

[Egnet materiell](#)

[Bærekraftskasser i tre](#)

[Tips til bærekraftige møbler](#)

[Fjordmoods – økologiske møbler](#)

[REWO – redesign av overskuddsmateriale](#)

[Digital læring – Byggeoppskrifter, utskrivbare
maler og videoveiledning](#)

